

KAPLICZKA CMENTARNA *i otaczający ją teren*

Miejsce zagadkowe i dość szczególne w historii Rejowca . Dokładny czas wybudowania w tym rejonie kapliczki cmentarnej jest trudny do określenia . Z analizy pośrednich danych źródłowych można wysnuć z dużą dozą prawdopodobieństwa stwierdzenie , że wzniesiono ją około roku 1870 . Tego przekonania dostarczyły analizowanie i porównywane plany Rejowca , które wykonano w latach : 1859 , 1860 , 1870 , i 1921 . Tylko na planie z 1921 roku zaznaczono bardzo dokładnie i w którym miejscu była wybudowana . Na innych tej budowli nie zaznaczono . To uprawnia do stwierdzenia , że została wybudowana w pobliżu roku 1875 , czyli wtedy gdy parafia unicka w Rejowcu przestała istnieć i została wcielona z urzędu do kościoła prawosławnego , tak jak to uczyniono z innymi parafiami na Ziemi Chełmskiej . Być może było to wotum kościoła prawosławnego za dokończenie likwidacji kościoła unickiego . Dodatkową wskazówką mogą być badania porównawcze stylu architektonicznego z innymi zachowanymi obiektami tego typu oraz żmudne poszukiwania w aktach parafii prawosławnej . Z całą pewnością zawiera ona w sobie elementy (detale) typowe dla prawosławia .

Kapliczka cmentarna

Na zachowanej fotografii z początku ubiegłego stulecia można podziwiać bryłę architektoniczną tej ,że kapliczki .

Rodzi się pytanie dlaczego wybudowano w tym miejscu . Zapewne nie chodziło oto , że były to tereny należące do byłej parafii unickiej (do 1875 r.) . Może kierowano się innymi względami . Brakuje też , jak na razie , danych źródłowych dotyczących otaczającego ją starego cmentarzyska . Różne są hipotezy ..Jedna z nich zakłada ,ze był tu pierwszy cmentarz mieszkańców

Rejowca – czyli po roku 1547 . Ze wstępnych danych , zapomniane cmentarzysko było dość duże jak na warunki Rejowca . Swoim zasięgiem obejmowało prawie całą parcelę na której wzniesiono szkołę , salę gimnastyczną , teren byłego ogródka geograficznego , sadu , części boiska sportowego i skweru przed szkołą . Potwierdzają to szczątki ludzkie odkopywane przy nawet najmniejszych pracach ziemnych .

Ponownie teren wokół kapliczki zaczął pełnić rolę cmentarzyska w okresie I wojny światowej . Otóż w połowie roku 1915 miała miejsce masowa ewakuacja instytucji i ludności przez wojska carskie przed nadciągającą ofensywą wojsk Austrii i Prus . Nie znaną dotychczas na tak dużą skalę ewakuację określano mianem „ bieżni „ . Przejściowo na teren miasteczka Rejowiec przybyło bardzo dużo uciekinierów z powiatów takich jak : Zamość , Biłgoraj i Tomaszów Lubelski . Z braku odpowiednich środków higieny wybuchła epidemia cholery . Początkowo dziesiątkuje żołnierzy austriackich . Zaczyna chorować ludność cywilna . Z każdym dniem umiera coraz więcej ludności cywilnej . Szczególnie obfite śmiertelne żniwo zbiera wśród uciekinierów . Na miejsce pochówków wyznaczono teren w pobliżu kapliczki cmentarnej u zbiegu ulic Szkolnej i H . Dąbrowskiego . Ofiary epidemii , przeważnie , posypywano wapnem by uniknąć przypadkowego rozprzestrzeniania się zarazy .

W roku 1918 z braku wiernych przestała istnieć parafia prawosławna . Przejęte grunty przez skarb państwa polskiego określano jako dobra po cerkiewne . Początkowo nie były uregulowane odpowiednimi aktami prawnymi . Dopiero Rozporządzeniem Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwowych z czerwca 1919 roku punkt A mówiło że , majątki prawosławne oraz stanowiące uposażenie duchownych prawosławnych i majątki prawosławnych klasztorów objęto w zarząd państwowy . W Rejowcu po cerkiewna parcela obecnego stadionu została przekazana parafii rzymskokatolickiej . Natomiast grunty po drugiej stronie ulicy Szkolnej zostały zarezerwowane przez Okręgowy Urząd Ziemski w Lublinie w roku 1921 na potrzeby oświaty i budowę szkoły . Uściśleniem powyższego rozporządzenia o przymusowym zarządzie państwa nad majątkiem i osadami prawosławnymi było Rozporządzenie MR i DP z dnia 2 sierpnia 1922 roku punkt B .

Na tej podstawie przejęto wszystkie grunty po cerkiewne w Rejowcu i gminie Rejowiec . Tym samym Kościół prawosławny utracił tytuły własności tych dóbr , które do 1918 roku użytkował . Jego struktury nie miały osobowości prawnej . Jedyne ślad po tych wydarzeniach pozostał w potocznej nazwie części Rejowca - „ Popówka „ .

Po całkowitej atrofii ¹ parafii prawosławnej w Rejowcu , obiekty sakralne poza kościołem p.w. św. Michała Archanioła pozostawały bez jakiegokolwiek opieki . Zdarzały się przypadki wykorzystywania tych obiektów przez bezdomnych na cele mieszkalne . Tak też było i z kapliczką zajęta przez rodzinę S..... .

W niewielkiej odległości od kapliczki cmentarnej w latach 20-tych ubiegłego wieku próbowano szukać grobu założyciela miasta Rejowiec . Wspominałem o tym na stronie internetowej w tekście pt. „ Doniesienia korespondentów prasowych z XIX i XX wieku „ (Rejowiec stać się może miejscem doniosłych odkryć historycznych . O miejscu zgonu i pochowaniu Mikołaja Reja .)

Teren ten do lat 30-tych XX wieku nosił nazwę „ świnińskiej górki „ . A to dlatego , że na tym pagórku handlowano trzodą chlewną w czasie targów i jarmarków . Wspomina też o tym Kazimierz Czernicki w swoim opracowaniu - „ Chełm przeszłość i pamiątki „ z roku 1936 na stronie 109 w następującym cytacie :

(...) „ *Nowi dziedzice Rejowca (Rzewuscy) nie troszczyli się o „ heretycką „ świątynię , która się rozpadła a na miejscu cmentarza kościelnego , mieszczanie urządzili targowicę dla trzody „ .*

Na części starego cmentarzyska , w 1930 roku wybudowano szkołę . Na pozostałym placu posadzono drzewa .

W dniu 20 czerwca 1937 roku oddział UCK w Rejowcu zorganizował uroczystość w czasie , której ksiądz prawosławny Marczuk , proboszcz z Żulina , odprawił „ panachydę „ za duszę

¹ Atrofia - zanik.

zamordowanego atamana Symona Petlurę . Nabożeństwo odprawiono w kaplicy prawosławnej w pobliżu szkoły powszechnej , którą petlurowcy adaptowali na swoje potrzeby duchowe .

Na początku roku 1938 władze polskie przygotowały plan wyburzenia opuszczonych prawosławnych obiektów sakralnych ². Akcja trwająca od 15 maja do 15 lipca 1938 r prowadzona była przy pomocy wojska i policji . Swym zasięgiem obejmowała następujące powiaty: biłgorajski, chełmski, hrubieszowski, tarnowski i włodawski.

W Rejowcu do wyburzenia zakwalifikowano kapliczkę cmentarną . Ksiądz Bronisław Zakrzewski doskonale zdawał sobie sprawę, że społeczeństwo Rejowca to konglomerat narodowościowo - religijny. Zachwianie dotychczasowo istniejącej równowagi może w przyszłości doprowadzić do nieobliczalnych następstw.

Z tym przeświadczeniem protestuje u władz wojewódzkich . Nie zdołał powstrzymać wykonania wydanego nakazu. Kapliczka cmentarna przestała istnieć / w tym miejscu stoi obecnie budynek z przeznaczeniem jako zaplecze socjalne boiska sportowego i wydzielone pomieszczenie Biblioteki Gminnej /.

Fotografia ³ przedstawia miejsce , które zostało oznaczone na powyższym planie przy skrzyżowaniu ulicy Szkolnej i H. Dąbrowskiego. Foto wykonano w styczniu 1910 roku .

Legenda :

- 1** - Zabytkowa prawosławna kaplica cmentarna, którą zburzono w czerwcu 1938 roku.
- 2** - Po prawej stronie zaznaczone krzyżem miejsce ważne w historii Rejowca , który istnieje

² Akcja wyburzania obiektów sakralnych to między innymi pokłosie wydarzeń z lutego 1918 roku i silnych dążeń Ukraińców do przejęcia Ziemi Chełmskiej i wcielenia jej do Ludowej Ukrainy . Podobne restrykcje spotkały tak że Ukraińców w oświacie, otóż – chcąc osłabić znaczenie i wpływ Ukraińców w Ziemi Lubelskiej władze polskie doprowadzają do uchwalenia 31 lipca 1924 roku tzw. ustawę **utrakwistyczną** (Utrakwizm łąc. - dwujęzyczność , nauczanie odbywa się równolegle w dwu językach wykładowych) ogłoszoną w Dz.U.R P Nr 79 . Na mocy tej ustawy Ziemia Lubelska została wyłączona z możliwości tworzenia , powoływania szkół dwujęzycznych . Nie było przyzwolenia na odrębne szkolnictwo narodowościowe .

³ Całą fotografię można obejrzeć w książce Danuty i Zdzisława Kalinowskich p.t. „ Rejowiec dawniej i dzisiaj. Szkice z dziejów „. Rok wydania 2003. Strona 97 oraz w albumie p.t „ Rejowiec w starej fotografii „, Rok wydania 2005 . Strona 1,5 . Foto. 25 i 26 .

do dnia dzisiejszego u zbiegu ulic Szkolnej i St.Zwierzńskiego (pierwotnie ul.Henryka Dąbrowskiego)

Figura wykonana w drewnie lipowym ze zburzonej kapliczki przedstawiająca świętego Józefa trzymającego na lewym ręku maleńkiego Jezusa. Rzeźba pochodzi najprawdopodobniej z roku 1875 . Autor nieznany .Rzeźbę wyniesiono ze zburzonej kapliczki

W następnych latach , mając na uwadze szacunek dla pochowanych w tym miejscu ludzi nie próbowano tego placu zamieniać na boisko szkolne , pomimo braku odpowiedniego terenu na ten cel .

Pod koniec II wojny światowej , przy krzyżu , na posesji szkolnej, chowano żołnierzy niemieckich zmarłych w szpitalu polowym . Szpital funkcjonował do 22 lipca 1944 roku . Przy okazji rozbudowy szkoły w1968 roku w kierunku północnym miejsce to zostało wyrównane a krzyż usunięto . Nikt nie próbował ekshumować pochowanych tam żołnierzy niemieckich .Po latach w trakcie prowadzonych prac ziemnych przy kładzeniu kabla energetycznego od transformatora za salą gimnastyczną do szkoły odkopano w tym miejscu trzy czaszki ⁴ ludzkie , które zostały zabrane do pracowni biologicznej LO . Przez jakiś czas spełniały rolę pomocy naukowych . Ze względu na nieprzyjemny zapach zostały usunięte . Nikt nie był nimi zainteresowany , nawet Milicja Obywatelska . w końcu przekazano je kościelnemu a zarazem pełniącemu funkcję grobelnego , który zakopał je gdzieś na cmentarzu parafialnym .Miejsce pochówku nieznane .

⁴ Być może były to czaszki zmarłych w dniu 21.07.1944 r. żołnierzy niemieckich .

Po wielu latach poszukiwań⁵ udało się odnaleźć w archiwum Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge e. V. Werner Hilpert-Str- 2 , 34112 Kassel ,że jest tam zarejestrowanych pięciu żołnierzy niemieckich, którzy zmarli w lipcu 1944 w Rejowcu i tu zostali pochowani . Są to :

Peukert Walter, * 01.02.1922, + 20.07.1944; jednostka :4./schw.Ski.Btl.1,

Mayr Jacob, * 21.05.1915, + 21.07.1944; jednostka :3./Pz.Jäg.Abt. 342 ,

Schmitz Heinrich, * 06.10.1908, + 21.07.1944; jednostka :5./Inf.Rgt.698 ,

Wöll Richard, * 15.03.1914, + 21.07.1944; jednostka : 2./Div.Füs.Btl.342 ,

Goy Willi, * 01.12.1920, + 22.07.1944, jednostka: 2./Rgts.Gruppe 554

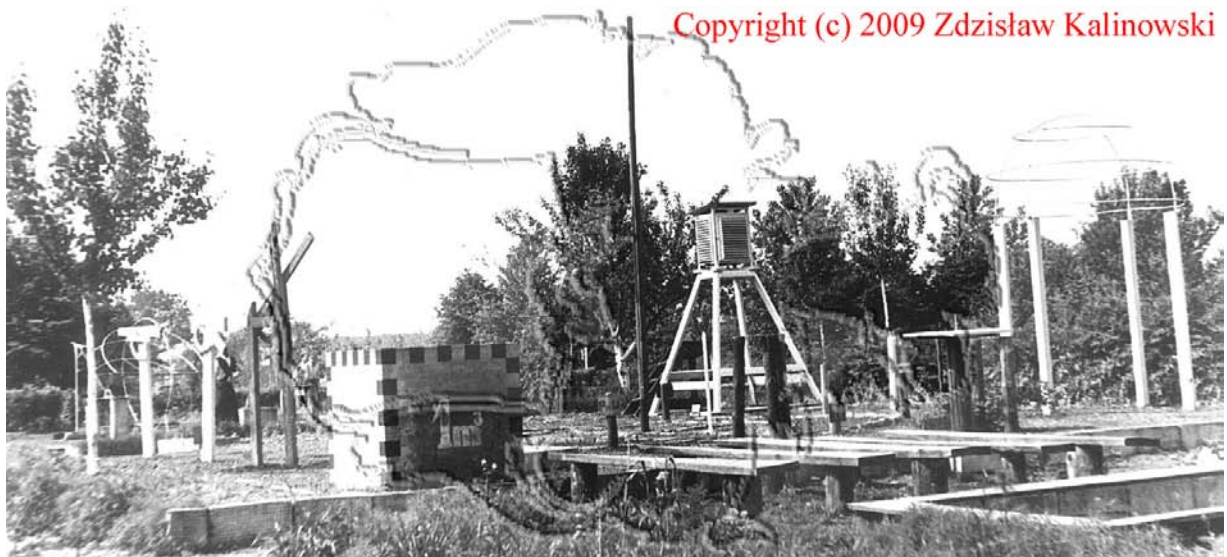
(Pisownia zgodna z przesłaną korespondencją . Dokładne miejsce tych pochówków jest znane autorowi tekstu i zaznaczone na specjalnym planie . Poszukiwania w archiwach nadal trwają .)

Po wojnie w tym miejscu dyrektor szkoły Stanisław Zwierzyński wspólnie z żoną Heleną urządzili Ogródek Geograficzny , który nie kolidował z powagą tego miejsca.

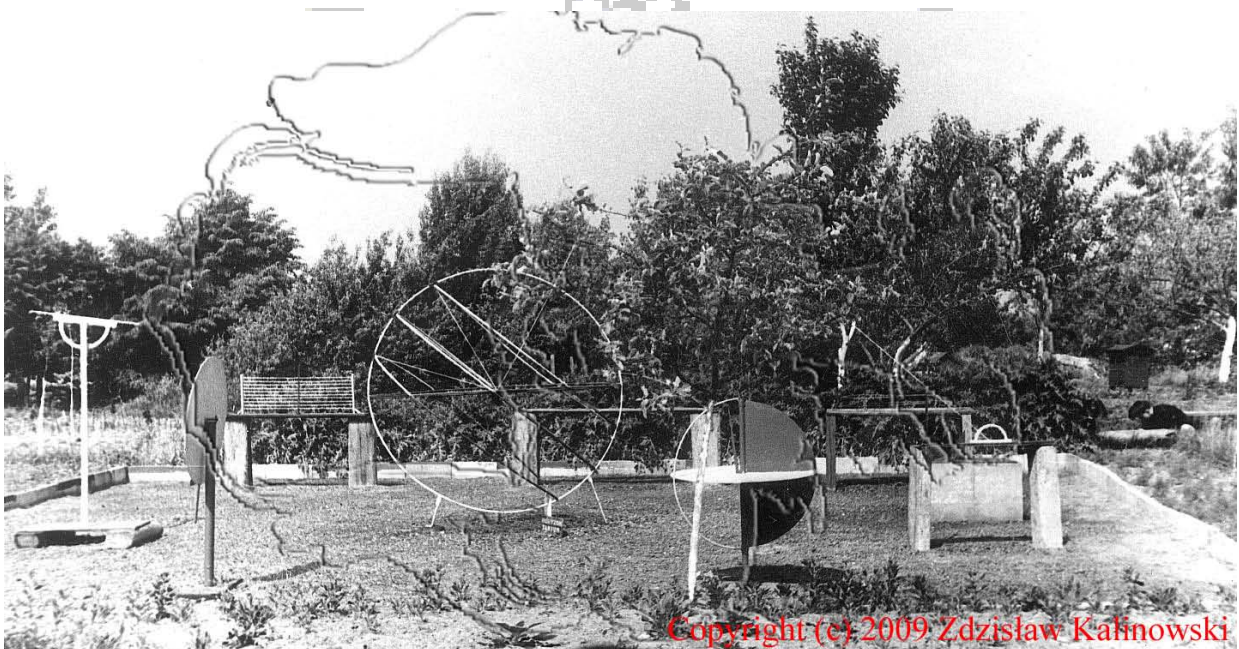
Skłaniał do powagi , refleksji i zadumy nad upływającym czasem oraz otaczającym nas Kosmosem .Był też swoistego rodzaju ogrodem spacerowym , z którego uroków chętnie korzystała nie tylko młodzież szkolna ale i ludność Rejowca . Przy odpowiedniej pogodzie prowadzone były zajęcia lekcyjne z geografii i astronomii .

⁵ Poszukiwania prowadzono w następujących archiwach : **Deutsche Dienststelle** –Eichborndamm179, 13403 Berlin, Niemcy , **Deutsches Rotes Kreuz** - Chiemgaustr 109 , D – 81549 Monachium , Niemcy , **Fundacja „ Pamięć „**, ul. Miedziana 3A/2 , 00-814 Warszawa , **Zarząd Główny Polskiego Czerwonego Krzyża** , ul. Mokotowska 14 , 00-640 Warszawa , **Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa** , ul Wspólna 2 , 00-640 Warszawa , **Bundesarchiv – Militararchiv**, Wiesentalstr 10 D- 79115 Freiburg oraz **Ambasadzie RFN** w Warszawie .

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Copyright (c) 2009 Zdzisław Kalinowski

Ogródek geograficzny . Fotografie z maja 1962 roku.

Po odejściu na emeryturę dyr. LO Stanisława Zwierzyńskiego , jego funkcję objął Jan K. - późniejszy I sekretarz Gminnej Organizacji PZPR . Za jego dyrektorowania i pobytu w Rejowcu rozpoczęło się dzieło zniszczenia tego co stworzył poprzednik . Zamieniając to miejsce na prywatną fermę hodowli drobiu i świń . Dokończył inny , dyrektor Henryk Cz. , na krótko przed przeniesieniem LO do nowej siedziby przy ulicy Przemysłowej 4. Wycięto drzewa , wyrwano krzewy , potwornie okaleczono stary zabytkowy kasztanowiec . Rozbito i usunięto betonowe elementy wyposażenia tegoż ogródka . Natomiast betonową imitację Karpat i koryto rzeki Wisła wykopano olbrzymią koparką i wywieziono w pobliże garażu szkolnego . Ocalał basenik przypominający swoim kształtem morze Bałtyckie, który został zasypany ziemią w trakcie niwelacji tego miejsca .

Barbarzyństwo – to określenie wyjątkowo łagodne na to co się stało .Nie uszanowano wspaniałej pracy pierwszego dyrektora . Co otrzymaliśmy w zamian ? – „Okazały parking ,przepiękny ogród i trawnik w stylu angielskim ,, .

Na początku drugiego tysiąclecia modernizowano kanalizację pomiędzy tzw. internatem przy sali gimnastycznej a szkołą . W trakcie prac ziemnych odkryto szczątki ludzkie . Zagadkowe i

przypadkowe odkrycie częściowo ukryli wysłani w tym celu robotnicy zatrudnieni w UG. Udzielano bagatelizujących informacji środkom masowego przekazu i grupie dochodzeniowej z Krasnegostawu nie zgodnych z rzeczywistością .. Niemcy chowali zmarłych żołnierzy w innym miejscu !

Przy okazji z nieukrywaną satysfakcją „ dokopano „ tym którzy zajmują się historią Rejowca . Za to , że mieli czelność (ich zdaniem) powiadomić prasę o tym co się wydarzyło

Zmarnowano niepowtarzalną szansę na być może historyczne odkrycie nie tylko w skali Rejowca .

Później ,na plany zagospodarowania tego terenu wydano dość znaczną sumę pieniędzy publicznych i nic .

----- „
Przed podjęciem jakichkolwiek dalszych prac warto polecić ten teren archeologom .
Być może poszerzy się wiedza o naszej lokalnej przeszłości , jednocześnie pamięć o ludziach tam pochowanych . Przydałaby się ekshumacja.

